

JIŘÍ ČEKAL

VYMEZOVÁNÍ MIGRAČNÍCH REGIONŮ V KONTEXTU ZMĚN ZÁKLADNÍCH FUNKCÍ MIGRACE (NA PŘÍKLADU JIHOČESKÉHO KRAJE)

J. Čekal: *Demarcation of migration regions in the context of changes of the main functions of migration (on example of the South Bohemian region)*. – Geografie–Sborník ČGS, 112, 4, pp. 361–372 (2007). – The importance of the de-concentrative function of migration processes rises in Czechia lately, especially in connection with suburbanization development. Thus, a projection of this trend to methodology of demarcation of migration regions comes forward. The main objective of this contribution is a comparison of results of migration regionalization of the model area of the South Bohemian region, which was realized by two methods. The first one reflects traditional basic functions of migration (concentrative and integrative), the second one respects the above-mentioned newer de-concentrative tendencies of migration flows.

KEY WORDS: migration regions – functions of migration – the South Bohemian region.

1. Úvod

Mezi důležité geografické aspekty migračních procesů patří nepochybně jejich regionalizační role. Migrace totiž představuje jednu z forem prostorové mobility obyvatelstva, jejíž obecnou podmíněnost lze považovat za poměrně komplexní a která je navíc relativně dobře a kontinuálně statisticky podchycena. To zřejmě přispívá k tomu, že bývá tradičně používána jako jedna z významných komponent při sociálně-geografické regionalizaci – blíže např. Hampl, Kühnl, Ježek (1978) a Hampl, Gardavský, Kühnl (1987).

Další skupina prací, jako např. Korčák (1961), Hampl (1963), Nováková (1973), Kára, Kučera Prášil, Richter (1988), je převážně věnována vymezování migračních regionů významných center osídlení nebo uspořádání migračních vazeb na meziokresní úrovni. Na Slovensku se regionalizací migrace na úrovni okresů zabýval také Bezák (1991a, b). Teprve v osmdesátých letech 20. století bylo možné získat podrobnější směrově členěné údaje za jednotlivé obce. Výsledkem vyhodnocení těchto informací byl mapový list „Stěhování obyvatelstva“ v Atlasu obyvatelstva zpracovaný pro celé území Československa (Kára, Kučera 1987). Až do současnosti zůstává tato mapa jediným uceleným materiálem o migračních vztazích na úrovni obcí.

Ve většině případů jde ale o hodnocení omezená na krátká časová období. Z hlediska vystižení vývojových souvislostí a pravidelností regionálního uspořádání migrace je však důležité zejména studium dlouhodobých migračních tendencí. Na tomto místě uveďme především publikaci Terplanu (Regionalizace České republiky 1994) a příspěvek Hampla a Müllera (1995). V nich se autoři zaměřují na postižení dlouhodobého formování migračních regionů na vyšších úrovních regionální diferenciace Česka. Povaha výchozích dat (rodiš-

tě bydlícího obyvatelstva) jim umožnila agregátním způsobem zhodnotit výsledky migrací za celé poválečné období.

Zároveň je třeba uvědomit si existenci mnoha faktorů, které omezují vypočítací hodnotu migrace. Z nejdůležitějších zmiňme deformující vliv centrálně plánovacích forem hospodářství před rokem 1989 na její přirozenou regionálně selektivní roli, který se mj. projevil v postupném uzavírání migrace na nižším regionálním řádu a v dlouhodobém poklesu migrační mobility. Ten se v devadesátých letech ještě prohloubil, zejména v důsledku dosud nefungujícího skutečného trhu v oblasti bydlení. Část tohoto propadu se nepochybně skrývá za statisticky neevidovanou migrací, která přímo souvisí s významným nárůstem různých forem pronájmů bytů, kdy sice dochází k reálnému přestěhování osob, nikoliv však už ke změně jejich trvalého bydliště. Zároveň v souladu s obecným vývojem dochází k postupnému zvyšování významu návratných forem prostorové mobility obyvatel, z nichž je nejdůležitější dojíždka za prací. Právě ve srovnání s dojíždkou za prací je migrace typická vyšší mírou individuálního rozhodování a zejména pak nesrovnatelně nižší frekvencí. Na rozdíl od dojíždky je tedy mnohem méně korigována prostorovou racionalitou aktérů. Regionalizace migrace se tak jeví obtížnější než v případě dojíždky. Navíc, jak uvádí Hampl (2005), v etapě postindustriální společnosti jsou tyto jevy (vázané na bydliště nebo přítomnost obyvatelstva) pouze sekundárním indikátorem sociogeografických změn. Přesto regionalizační roli migračních procesů nelze pominout ani v současnosti. Je však třeba brát na vědomí parciální povahu takové regionalizace a při interpretaci jejích výsledků přihlížet k výše uvedeným skutečnostem.

2. Cíle a metodická východiska

Při řešení metodických otázek vymezení migračních regionů je nejprve třeba uvědomit si změny základních funkcí migrace v širším kontextu celkového vývoje společnosti. Zde vyniká zejména studie Zelinského (1971), která se zabývá teorií vývojových zákonitostí migračních procesů. Autor v ní charakterizuje hlavní rozdíly ve funkcích migrace v etapě industriální a postindustriální a změny ve významovém uplatnění jednotlivých druhů migrací. Upozorňuje především na snižování úlohy tradiční, převážně jednosměrné, migrace z venkova do měst a naopak na nárůst intenzity protisměrných migračních proudů zejména mezi městy, ale také na zvýšení významu návratných pohybů. Z našich autorů je nutné zmínit především disertační práci Kühnla (1975), kde je věnována hlavní pozornost hodnocení významu vzdálenosti v migračním pohybu obyvatel a flukтуаční složce migrace. Ta je podle něj typická zejména pro nejbližší vzdálenostní zóny a pro stěhování na největší vzdálenosti jako odraz vzájemné migrace mezi většími městy. Těmto otázkám se později ve své disertační práci mj. věnoval také Čermák (1993). Z další teoreticky zaměřené literatury uveďme Van den Berga at al. (1982), Dziewoňského (1984), Fieldinga (1989), Championa (1989 a 2001) a Drbohlava (1999).

Hampl a Müller (1995) vycházejí při migrační regionalizaci ze dvou tradičních základních funkcí migrace – koncentrační a integrační. Z toho vyplývají v podstatě dvě možnosti hodnocení. Jednak jde o stanovení nejsilnějšího směru vystěhování z dané územní jednotky, který vyjadřuje migrační podřízenost této jednotky. Ve druhém případě se jedná o kritérium nejsilnějšího vzájemného migračního vztahu, kde je ukazatelem objem vzájemné migrace. Vzhle-

dem k významu obou hledisek uvedení autoři považují za optimální jejich agregované zachycení vyjádřené součtem obou údajů.

V poslední době se však zejména v souvislosti s rozvojem suburbanizace prosazují stále významněji dekoncentrační tendence migračních procesů. Hlavní důvody lze spatřovat právě v lokaci nové individuální výstavby rodinných domků, která se soustřeďuje spíše na okraj či do blízkého okolí větších měst, zatímco tradiční výstavba bytových domů ve městech se téměř zastavila. Z pohledu vnitřní migrace se tedy pozornost autorů soustřeďuje především na migrační proudy v zázemí Prahy a ostatních velkých měst – blíže např. Sýkora, Čermák (1998) a Čermák (1999 a 2005). Nejde ale o zcela nový předmět zájmu. Např. Kára, Kučera (1986) se analýzou migrační bilance mezi obcemi uvnitř pražské, českobudějovické a hradecko-pardubické aglomerace snažili nalézt náznaky počínajících suburbanizačních procesů už na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. Jedním z výsledků je skutečnost, že v bezprostředním okolí Českých Budějovic se již v této době vytvořila zóna obcí s kladnou migrační bilancí s městem.

Nicméně na konci devadesátých let 20. století již suburbanizační migrační proudy představují nejvýznamnější součást prostorových migračních vazeb v Česku (Čermák 2001 a 2005). Nabízí se tedy otázka, zda by teoreticky nebylo možné využít i opačný vektor (tzn. místo vystěhovalých z podřízené jednotky do potenciálních středisek brát v úvahu přistěhovalé z těchto středisek do ostatních obcí), který by mohl skutečnost v okolí větších měst vyjadřovat věrněji.

Z uvedeného tak vyplývá hlavní cíl příspěvku, kterým je srovnání výsledků migrační regionalizace modelového území Jihočeského kraje (ve vymezení platném od 1. 1. 2000) provedené oběma naznačenými způsoby, a to na úrovni jednotlivých obcí. Výchozím zdrojem dat byla anonymizovaná databáze jednotlivých případů meziobecního stěhování z let 1992–1998 (s ohledem na dostupnost), která byla zakoupena Geografickým ústavem Přírodovědecké fakulty MU v Brně od Českého statistického úřadu a která vychází z průběžné registrace stěhování.

U obou způsobů regionalizace vycházíme nejprve z integrační funkce migrace, první komponentou migračních vazeb tedy bude společně migrační obrat mezi obcemi v rámci Jihočeského kraje. V prvním případě (v souladu s metodikou Hampla a Müllera, 1995) navíc zahrneme i koncentrační funkci migrace a druhou komponentou migračních vazeb tak bude počet vystěhovalých z obcí do středisek regionů. Tento způsob bude v dalším textu označován jako „dostředivý vektor“. Ve druhém případě pak zohledníme tendenci opačnou (dekoncentrační) a za druhou komponentu migračních vazeb budeme považovat počet přistěhovalých ze středisek do ostatních obcí – dále označováno jako „odstředivý vektor“. Vzhledem k výše uvedeným změnám ve významu jednotlivých směrů migrací však lze na tomto místě vyslovit hypotézu, že rozdíly mezi oběma použitými metodami nebudou výrazné.

Je zřejmé, že prvním krokem musí být určení středisek migračních regionů. V první fázi byly analýze podrobeny migrační vazby všech jihočeských obcí se 125 potenciálními středisky (s migračním obratem v rámci kraje 200 a více). Jejich množina byla na počátku záměrně zvolena spíše širší, aby byly podchyceny pokud možno všechny hlavní migrační vazby jednotlivých obcí. Dostatečný rozsah takto vzniklých matic následně potvrdily jejich výsledky, kdy z původních 125 potenciálních středisek pouze 76 pro dostředivý a 80 pro odstředivý vektor vykazalo alespoň jednu obec s hlavní migrační vazbou do tohoto střediska.

Pro další práci je tedy nutná redukce konečného počtu těchto středisek. Vzhledem k tomu, že dílčím cílem je také srovnání migračních regionů s administrativním vymezením správních obvodů obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP), byla zde snaha „uchopit“ právě tuto hierarchickou úroveň. Po zhodnocení předchozí množiny středisek z hlediska jejich migračního obratu a počtu obcí spojených s nimi hlavní vazbou bylo stanoveno následující základní kritérium: velikost migračního regionu alespoň 10 obcí (včetně středisek, která jsou přirozeně součástí svého regionu), tzn. jinak řečeno – alespoň 9 obcí vykazalo hlavní migrační vazbu s daným střediskem. Jako doplňkové kritérium pak byla zvolena hodnota migračního obratu střediska v rámci kraje alespoň 1 000. Je možné předpokládat, že migrační regiony těchto středisek budou do značné míry odpovídat administrativnímu vymezení správních obvodů ORP.

Dalším krokem je již samotné vymezení migračních regionů. Vzhledem k tomu, že migrace nemusí být nutně spojitým jevem, připustíme i možnost prostorové nespojitosti těchto regionů. Přiřazování jednotlivých obcí bylo uskutečňováno na základě jejich hlavní (nejsilnější) migrační vazby vyjádřené jejím procentuálním podílem na všech migračních vazbách této obce v rámci Jihočeského kraje. Pokud taková vazba směřovala do některého ze středisek, byla daná obec přiřazena do regionu tohoto střediska. Jestliže ale nejvyšší hodnota nepříslušela žádnému z definovaných středisek, bylo preferováno přiřazení dané obce podle příslušnosti „nestřediska“, se kterým vykazala tuto nejsilnější migrační vazbu. Vznikly tak poměrně kompaktní regiony.

Přesto se vyskytlo několik případů obcí územně izolovaných od regionu střediska, ke kterému vykazaly příslušnost. V tomto kontextu je třeba uvědomit si určitou slabinu použité metody, která přímo souvisí s její relativní povahou. Většina těchto (často populačně slabých) obcí totiž vykazala pouze malé absolutní počty migrantů, které však v relativním vyjádření významně ovlivnily jejich příslušnost (u jedné obce nedošlo dokonce k žádnému případu stěhování). Jistou roli zde sehrála zřejmě i relativní krátkost sledovaného období (v našem případě pouze 7 let). Vzhledem k uvedeným skutečnostem lze směry migrace považovat za nahodilé a nedostatečně průkazné pro jednoznačné přiřazení těchto obcí. Ty pak tvoří většinu obcí, u kterých nebylo možné o příslušnosti rozhodnout. Další nepočetnou skupinu nezařazených obcí tvoří nejednoznačné případy, které vykazují stejnou nebo téměř shodnou hodnotu hlavní vazby (s rozdílem do 2 procentních bodů) ke dvěma střediskům. Opět šlo víceméně vždy o menší obce, u nichž nízký počet migrantů činil tento rozdíl nepodstatným.

Důležitý ukazatel představuje také míra těsnosti migrační vazby dané obce k příslušnému středisku vyjádřená procentuálním podílem této vazby na všech migračních vazbách obce v rámci celého Česka. V této souvislosti uvedme, že význam analogické charakteristiky u dojížděky za prací zmiňuje v mnoha svých pracích Řehák (např. 1984, 1988), který ji označuje jako polarizaci. Obcemi s vysokou polarizací migrace budeme v dalším textu rozumět takové obce, které vykazují těsnost migrační vazby k příslušnému středisku 50 a více %. Padesátiprocentní hladina se obecně jeví jako nejvhodnější proto, že v podstatě vylučuje existenci rovnocenného konkurenčního migračního vztahu.

3. Výsledky

Dříve než přejdeme k výsledkům samotné migrační regionalizace, nastiňme ve stručnosti vybrané bilanční charakteristiky migrace v kraji. Na úvod

Tab. 1 – Srovnání správních obvodů ORP v Jihočeském kraji z hlediska vybraných bilančních ukazatelů migrace

Správní obvod ORP	Migrační saldo 1992–1998		Uzavřenost migrace (%)	Migrační účinnost (%) **)
	absolutně	relativně *)		
Blatná	-149	-1,5	19,8	8,3
České Budějovice	1 785	1,7	32,7	9,5
Český Krumlov	207	0,7	27,6	2,9
Dačice	18	0,1	22,8	7,1
Jindřichův Hradec	352	1,1	27,8	5,4
Kaplice	82	0,6	21,0	4,7
Milevsko	-522	-3,8	20,6	18,0
Písek	239	0,7	22,2	6,8
Prachatice	-278	-1,2	24,0	4,8
Soběslav	287	1,9	20,8	7,7
Strakonice	-347	-1,1	30,0	5,6
Tábor	-36	-0,1	30,4	2,3
Trhové Sviny	315	2,7	15,9	9,4
Třeboň	-88	-0,5	22,0	6,3
Týn nad Vltavou	918	9,7	11,8	24,3
Vimperk	83	0,7	20,3	7,9
Vodňany	53	0,7	13,5	8,8
Jihočeský kraj	2 919	0,7	57,1	6,0

Pramen: data ČSÚ, vlastní výpočty

Poznámky: *) roční průměry na 1 000 obyvatel středního stavu; **) podíl absolutní hodnoty migračního salda a migračního obrátu násobený 100

můžeme konstatovat, že Jihočeský kraj ve všech letech sledovaného období vnitřní migrací obyvatelstvo získával, celkový zisk činí 2 919 osob. Uzavřenost migrace v rámci kraje přesahuje 57 %.

Z podrobnějšího regionálního pohledu (tab. 1) je však zřejmé, že 6 správních obvodů ORP bylo migračně ztrátových, nejvíce pak území ORP Milevsko. Naopak relativně nejvyšší migrační zisk vykázal správní obvod ORP Týn nad Vltavou, který získával zejména ještě v první polovině devadesátých let v souvislosti s výstavbou jaderné elektrárny Temelín. Od roku 1994 zaznamenáváme také významný nárůst migrační atraktivitu Trhosvinecka a částečně také Soběslavska. Za tradiční migračně ziskové regiony lze označit správní obvody Českých Budějovic a Jindřichova Hradce.

Nejvyšších hodnot migrační účinnosti (která v podstatě vyjadřuje význam saldové složky migrace) dosahují přirozeně právě regiony s největším relativním ziskem či ztrátou. V případě Jihočeského kraje to jsou očekávaně správní obvody ORP Týn nad Vltavou a Milevsko. Na druhé straně nejvíce „fluktuální“ charakter má migrace v případě správního obvodu Tábora a Českého Krumlova.

Stupeň „uzavřenosti“ migračních procesů v rámci dané územní jednotky může být jistě ovlivněn celou řadou faktorů, z nichž za nejdůležitější lze považovat zejména celkovou populační velikost regionu, sílu (atraktivitu) jeho střediska, případnou existenci dalších silných středisek v blízkosti tohoto regionu apod. Při srovnávání uzavřenosti migrace na příslušné hierarchické úrovni bychom měli brát tyto skutečnosti i v úvahu. Jak vyplývá z tabulky 1, tyto obecné předpoklady jsou plně zřetelné i v Jihočeském kraji. Nejvyšší uzavřenost migrace v rámci regionu vykazuje podle očekávání správní obvod Českých Budějovic jakožto nejsilnějšího centra kraje, následovaný správními obvody většiny bývalých okresních měst (především Tábora a Strakonice). Nao-

Tab. 2 – Srovnání migračních regionů a správních obvodů ORP v Jihočeském kraji

Středisko	Správní obvod ORP		Migrační region (dostředivý vektor)		Migrační region (odstředivý vektor)	
	počet obcí	počet obyvatel	počet obcí	počet obyvatel	počet obcí	počet obyvatel
Bechyně	není	není	10	8 242	není	není
Blatná	26	14 086	24	13 875	24	13 753
České Budějovice	79	147 171	108	177 436	110	179 273
Český Krumlov	31	40 270	19	30 449	17	29 959
Dačice	23	20 664	17	17 606	18	18 182
Jindřichův Hradec	58	47 408	63	53 084	62	52 996
Kaplice	15	18 350	14	14 087	15	14 574
Milevsko	26	19 430	23	18 924	22	18 790
Písek	49	51 069	46	50 692	46	50 692
Prachatice	44	33 587	34	28 843	28	26 247
Soběslav *)	31	21 981	14	12 035	13	11 376
Strakonice	69	46 004	68	45 964	66	45 831
Tábor *)	79	81 540	70	74 153	80	82 699
Trhové Sviny	16	16 882	není	není	není	není
Třeboň	25	25 776	11	13 631	11	13 103
Týn nad Vltavou	14	13 595	13	11 793	13	11 928
Veselí nad Lužnicí	není	není	14	9 220	12	8 806
Vimperk	21	17 860	19	17 677	18	17 361
Vodňany	17	10 780	15	10 666	15	10 666
Nezařazené obce	x	x	41	18 079	53	20 221

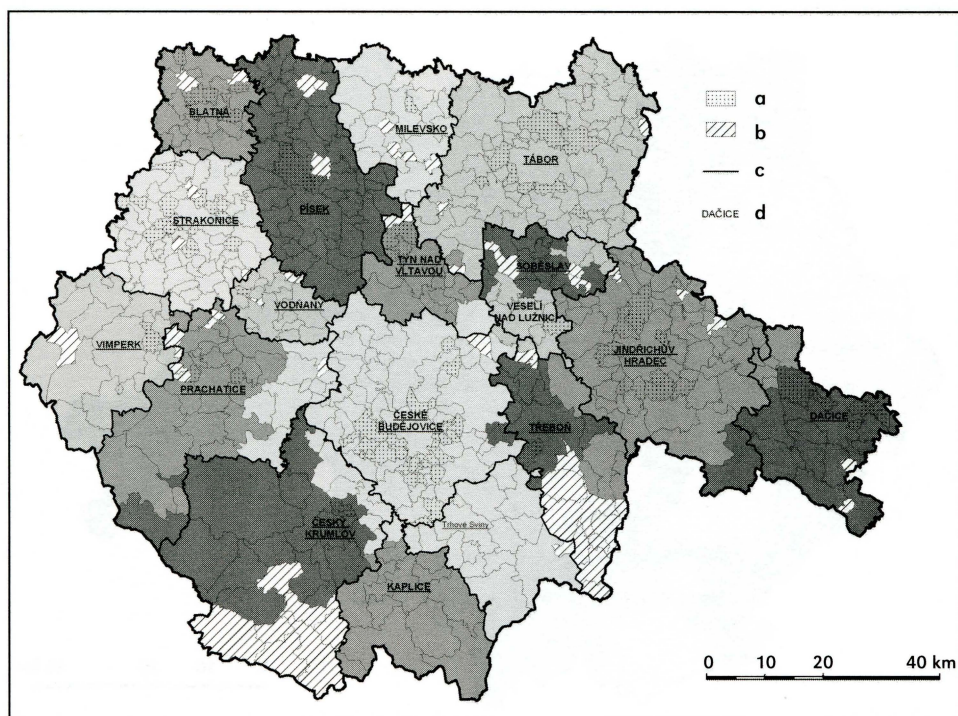
Pramen: data ČSÚ, vlastní výpočty

Poznámky: *) výrazně menší velikost migračního regionu Soběslavi přímo souvisí se vznikem migračního regionu Veselí nad Lužnicí, obdobnou situaci pozorujeme u Tábora v důsledku vzniku migračního regionu Bechyně pro dostředivý vektor

pak nejnižší stupeň uzavřenosti pozorujeme u správních obvodů nejslabších středisek, zejména ležících v sousedství ORP České Budějovice (Vodňany a Trhové Sviny). Jednoznačně nejnižší uzavřenost migrace (a přirozeně tedy nejvyšší relativní obrat přes hranice regionu) pak vykazuje správní obvod ORP Týn nad Vltavou, jehož specifikum již bylo zmíněno. Kromě těchto regionů zaznamenáváme vyšší intenzitu meziregionální migrace (stejně jako větší míru migrační fluktuace) u většiny správních obvodů ležících při státní hranici, což lze obecně považovat za typické pro dosídlené pohraniční oblasti.

Na základě stanovených kritérií bylo v modelovém území Jihočeského kraje vymezeno 18 středisek migračních regionů pro dostředivý vektor a 17 pro odstředivý. Podle očekávání se téměř shodují s obcemi s rozšířenou působností. Výjimku představuje ORP Trhové Sviny, která s pouhými 3 obcemi s hlavní vazbou zdaleka nesplnila základní kritérium. Naopak kritérium středisek navíc splnilo Veselí nad Lužnicí a pro dostředivý vektor i Bechyně. Všechna střediska splňují i doplňkové kritérium týkající se migračního obratu. Výjimkou je pouze Blatná s obratem 891 migrantů. Jelikož ale vykazuje poměrně značný počet obcí s hlavní migrační vazbou, byla do konečného souboru středisek zahrnuta.

Jak je z tabulky 2 a obrázků 1 a 2 patrné, největší migrační regiony (populačně i počtem vázaných obcí) podle očekávání vytvořila nejsilnější střediska, a to zejména České Budějovice, které ve srovnání s administrativním vymezením správního obvodu zaznamenaly nejvýraznější nárůst počtu obcí spadajících do jejich migračního regionu. Jde především o navázání v podstatě celého území správního obvodu ORP Trhové Sviny. Významné je také připojení

Obr. 2 – Migrační regiony v Jihočeském kraji (pro odstředivý vektor, na základě dat z let 1992–1998). Legenda: viz obr. 1.

tedy mohlo jít o jeden z důsledků vzájemného funkčního doplňování těchto nekomplexních středisek. Na vyšší hierarchické úrovni lze pozorovat náznak migrační vazby zmíněných území spíše na České Budějovice. Existence těchto specifických oblastí pak společně s vlivem sousedních silných středisek (Českých Budějovic a Jindřichova Hradce) sehrála rozhodující roli v poměrně výrazném zmenšení migračních regionů Českého Krumlova a Třeboně ve srovnání s administrativním vymezením jejich správních obvodů.

Ukazatel polarizace obcí lze de facto interpretovat jako míru migrační integrity střediska se svým regionem. Průměrná polarizace všech přiřazených obcí k daným střediskům činí 30,3 % pro dostředivý a 29,8 % pro odstředivý vektor. Celkově 93 (resp. 91) obcí pak vykázalo vysokou polarizaci (50 a více %) k příslušnému středisku.

Z tabulky 3 je zřejmé, že nejvyšších hodnot migrační integrity dosahují zpravidla regiony nejsilnějších středisek a dále (na první pohled trochu překvapivě) region Dačice a především Blatné, která se dokonce dostala na první příčku před České Budějovice. Jako možné vysvětlení se nabízí vliv geografické polohy těchto regionů při hranicích tří krajů, kterou lze opět hodnotit jako periferní. Zatímco ale v případě Dačicka jde o pohraničí, region Blatné je spíše jakousi „vnitřní“ periferií. Každopádně v obou případech tato skutečnost zřejmě přispěla ke zvýšení migrační provázanosti těchto středisek s okolními obcemi. Nižší hodnoty u Českobudějovického regionu pak pravděpodobně souvisí s navázáním většího počtu i relativně vzdálenějších obcí (zejména zmíněné Trhosevíně), které nevykazují tak těsnou vazbu na České Budějovice, a snížily tedy průměrnou polarizaci. Její nejnižší hodnoty dosáhly pohraniční

Tab. 3 – Polarizace obcí migračních regionů v Jihočeském kraji

Středisko	Migrační region (dostředivý vektor)		Migrační region (odstředivý vektor)	
	průměrná polarizace obcí (%)	počet obcí s polarizací nad 50 %	průměrná polarizace obcí (%)	počet obcí s polarizací nad 50 %
Bechyně	31,9	0	není	není
Blatná	40,3	5	42,4	7
České Budějovice	38,8	29	40,1	31
Český Krumlov	21,6	0	24,1	1
Dačice	34,8	4	33,1	5
Jindřichův Hradec	30,6	15	30,5	10
Kaplice	22,0	1	21,9	0
Milevsko	28,6	1	28,6	1
Písek	31,9	7	29,6	2
Prachatic	25,5	4	25,7	2
Soběslav	26,4	0	26,3	0
Strakonice	34,3	13	34,7	15
Tábor	28,9	6	26,3	9
Třeboň	29,0	1	30,3	1
Týn nad Vltavou	37,3	2	29,4	2
Veselí nad Lužnicí	31,7	2	32,7	2
Vimperk	27,4	2	29,2	2
Vodňany	24,1	1	21,4	1

Pramen: data ČSÚ, vlastní výpočty

regiony Českého Krumlova a Kaplice a dále Vodňan a Prachatic, zřejmě v důsledku působení blízkosti silných Českých Budějovic. Nejvíce obcí s vysokou polarizací nacházíme v regionech Českých Budějovic, Strakonice, Jindřichova Hradce a Tábora. Většina z nich leží v blízkosti středisek, kde vytvořily téměř souvislé prstence.

4. Závěr

Výsledky předchozích analýz v podstatě potvrdily stanovené hypotézy. Pro oba způsoby vymezování migračních regionů můžeme konstatovat poměrně značnou podobnost těchto regionů s administrativními hranicemi správních obvodů ORP. Zásadnější rozdíl spočívá pouze v připojení správního obvodu ORP Trhové Sviny k migračnímu regionu Českých Budějovic a naopak vyčlenění migračního regionu Veselí nad Lužnicí ze správního obvodu Soběslavi. Při použití dostředivého vektoru se projevila také jistá migrační autonomie Bechyňska. Velikost a integritu regionů značně ovlivňuje „síla“ jejich středisek společně s působením geografické polohy. Největší region vytvořily podle očekávání České Budějovice, jejichž vliv značně přesáhl administrativní vymezení svého správního obvodu na úkor slabších středisek v jeho okolí. Uvedené skutečnosti by jistě mohly být aplikovány např. při rozhodování o případných budoucích změnách v administrativních hranicích správních obvodů ORP, přesto je třeba k těmto informacím přistupovat obezřetně. Jak již bylo řečeno, migrace představuje sice důležitou, ale pouze jednu z komponent komplexní sociálně-geografické regionalizace, a pro „kategorické závěry“ by bylo třeba zohlednit mnohé další aspekty (zjevů vázaných na obyvatelstvo zejména dojížďku v nejširším slova smyslu). Nezanedbatelné je i časové hledisko,

kdy pro vysledování obecnějších tendencí by bylo třeba provést analýzu za mnohem delší období než v tomto příspěvku. Nelze pominout ani vliv geografické polohy při konečném rozhodování. Její hodnocení jistě sehrálo roli např. při zařazení Trhových Svinů mezi ORP (značná perifernost území, zejména pak oblasti Novohradska) a naopak nezahrnutí Veselí nad Lužnicí do tohoto seznamu (exponovaná poloha regionu s dobrou dostupností jak Soběslavi, potažmo Tábora, tak i Českých Budějovic).

Co se týká srovnání výsledků dosažených oběma metodami vymezování migračních regionů, lze konstatovat, že nevykazují významnější odlišnosti. Při zohlednění dekoncentračních tendencí migrace zanikl nejslabší migrační region Bechyně a téměř celý se stal součástí regionu Tábora. Dále pozorujeme nepodstatné navýšení počtu nezařazených obcí. Dalo by se tedy říci, že užití odstředivého vektoru se celkově „chová trochu ukázněněji“. Naopak použitím odstředivého vektoru došlo k určitému „ukáznění“ migrační integrity v bližším zázemí nejsilnějších středisek, pozorovatelné především zdůrazněním okolního prstence Tábora (přestože celková průměrná polarizace obcí jeho regionu poklesla v důsledku připojení Bechyňska). V případě Jindřichova Hradce sice došlo k poklesu počtu obcí s vysokou polarizací, ale šlo zejména o vzdálenější obce, zatímco migrační integrita s obcemi v jeho bezprostředním zázemí relativně vzrostla. U Českých Budějovic můžeme pozorovat kromě zvýšení integrity jejich stávajícího zázemí navíc i zvětšení prostorového rámce. Uvedená zjištění potvrzují jednak rozvoj suburbanizace obytné funkce v okolí zmíněných měst, ale v obecné rovině také oprávněnost užití odstředivého vektoru pro podrobnou analýzu na hierarchické úrovni obcí, a to především v zázemí silnějších středisek.

Z tabulek i obrázků je však patrné, že celkově jsou rozdíly mezi oběma použitými metodami velmi malé. Tato skutečnost potvrzuje vzrůst zejména integrity funkce migrace, a tím i významu její flukтуаční složky. Z metodického hlediska se tak nabízí možnost zjednodušení postupu při migrační regionalizaci spočívající v použití pouhého migračního obratu mezi sledovanými jednotkami jako jediné komponenty migračních vazeb.

Literatura:

- Anonymizovaná databáze meziobecního stěhování obyvatelstva Jihočeského kraje za období let 1992–1998. ČSÚ, Praha 1999.
- BERG VAN DEN, L. et al. (1982): *Urban Europe 1: A study of growth and decline*. Pergamon Press, Oxford.
- BEZÁK, A. (1991a): Migrační toky a regionální struktúra Slovenska: nehierarchická regionalizácia. *Geografický časopis*, 43, č. 3, s. 193–201.
- BEZÁK, A. (1991b): Migrační toky a regionální struktúra Slovenska: hierarchická regionalizácia. *Geografický časopis*, 43, č. 4, s. 265–274.
- ČERMÁK, Z. (1993): *Geografické aspekty prostorové mobility obyvatelstva*. Kandidátská disertační práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha.
- ČERMÁK, Z. (1999): Migrační aspekty dlouhodobého vývoje Prahy se zvláštním zřetelem k transformačnímu období devadesátých let. *Geografie—Sborník ČGS*, 104, č. 2, s. 122–132.
- ČERMÁK, Z. (2001): Vývoj migrační mobility v devadesátých letech v České republice. In: Musil, J., Pavlík, Z., Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 87–98.

- ČERMÁK, Z. (2005): Migrace a suburbanizační procesy v České republice. *Demografie*, 47, č. 3, s. 169–176.
- DRBOHLAV, D. (1999): Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu migrace obyvatelstva. *Geografie–Sborník ČGS*, 104, č. 2, s. 72–87.
- DZIEWONSKI, K. (1984): Migrace a systémy osídlení: teoretické a metodologické problémy. In: Kára, J. (ed.): *Migrace a osídlení v socialistických zemích*. *Acta demographica*, VII, č. 1, s. 11–13.
- FIELDING, A. J. (1989): Migration and urbanization in Western Europe since 1950. In: *Counterurbanization in Europe*. *The Geographical Journal* 155, č. 3, s. 60–69.
- HAMPL, M. (1963): Populační základny největších imigračních center v Československu. *Sborník ČSSZ*, 68, č. 2, s. 87–89.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Přírodovědecká fakulta UK, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 147 s.
- HAMPL, M., KÜHNL, K., JEŽEK, J. (1978): Sociálně-geografická regionalizace ČSR. *Acta demographica* II, VÚSEI a ČSDS, Praha.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. UK, Praha, 255 s.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (1995): Regionální organizace dlouhodobých migračních procesů v České republice. *Sborník ČGS*, 100, č. 2, s. 67–77.
- CHAMPION, A. G., ed. (1989): *Counterurbanization: the Changing Face and Nature of Population Deconcentration*. Edward Arnold, London.
- CHAMPION, A. G. (2001): Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization. In: Paddison, R. (ed.): *Handbook of Urban Studies*. Sage, London, s. 143–161.
- CHAMPION, T. (1998): Demography. In: Unwin, T. (ed.): *A European Geography*. New York, s. 241–259.
- KÁRA, J., KUČERA, T. (1986): Migrační bilance obcí v zázemí velkých měst. In: Ryšavý, Z. (ed.): *Nové tendence ve vývoji osídlení Československa...*, Československá geografická společnost a VÚVA, Praha, s. 135–143.
- KÁRA, J., KUČERA, T. (1987): Stěhování obyvatelstva. Mapový list III-3. In: *Altas obyvatelstva ČSSR*. Geografický ústav ČSAV, FSÚ.
- KÁRA, J., KUČERA, T., DRÁŠIL, M., RICHTER, R. (1988): Příspěvek k regionalizaci migrace v ČSSR. In: Toušek, V. (ed.): *Současný stav a dynamika prostorových struktur měst a regionů v PLR a ČSSR*. *Sborník prací* 19, Geografický ústav ČSAV, Brno, s. 71–81.
- KORČÁK, J. (1961): Imigracjonnaja baza czeskich gorodov. *Problems of economic regions*. *Geographical Studies* 27, PWN Warszawa, s. 235–242.
- KUBEŠ, J. (2000): Literatura o geodemografických aspektech vývoje venkovského obyvatelstva a osídlení v českých zemích a na Slovensku. In: Kubeš, J. (ed.): *Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR*. Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, České Budějovice, s. 35–60.
- Regionalizace České republiky z hlediska dlouhodobých migračních tendencí. Terplan, a.s., Praha 1994.
- KÜHNL, K. (1975): Geografická struktura migrace obyvatelstva v Čechách. Kandidátská disertační práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, katedra ekonomické a regionální geografie, Praha.
- NOVÁKOVÁ, B. (1973): Migrační zázemí měst ČSR. *Demografie*, 14, č. 1, s. 35–39.
- ŘEHÁK, S. (1984): Vliv integrace obcí na kartografické znázorňování dojížděky do zaměstnání. *Zprávy GGÚ ČSAV* 21, č. 2, s. 41–45.
- ŘEHÁK, S. (1988): Dojížděka v ČSSR na úrovni dojížděkových regionů i v mezistřediskovém pojetí. *Sborník ČSGS* 93, č. 3, s. 169–182.
- TOUŠEK, V. (2006): Influence of labour commuting on hinterlands of the Czech agglomerations: contemporary trends. *Acta UPOL, Geographica*, XXXIX, s. 95–110.
- SYKORA, L., ČERMÁK, Z. (1998): City growth and migration patterns in the context of “communist” and “transitory” periods in Prague’s urban development. *Espace-Population-Sociétés*, 1998, č. 3, s. 405–416.
- ZELINSKY, W. (1971): The hypothesis of the mobility transition. *The Geographical Review*, 61, č. 2, s. 219–249.

DEMARCATON OF MIGRATION REGIONS IN THE CONTEXT OF CHANGES OF THE MAIN FUNCTIONS OF MIGRATION (ON EXAMPLE OF THE SOUTH BOHEMIAN REGION)

The contribution at first tries to briefly evaluate the role of population migration in complex socio-geographical regionalization, draws attention to the partial character of migration regions and to the problems of their interpretation.

The main attention is paid to demarcation of migration regions in the model area of the South Bohemian region based on the main migration flows of particular municipalities, which was realized by two way reflecting of the main functions of migration, and by comparison of the results reached by both methods. They are based on an integrative function of migration processes, so that the migration turn-over between municipalities in the South Bohemian region is the first component of migration flows. In the first method (in accordance with the method by M. Hampl and J. Müller, 1995) we include also its traditional concentrative function, so that the number of migrants from municipalities to centres of regions is the second component of migration flows. Reverse (de-concentrative) tendencies of migration flows come in more importantly only recently, which is connected especially with the development of suburbanization processes. With regard to them, the second way includes the number of migrants from centres to other municipalities as the second component of migration flows.

Resulting migration regions are rather similar to the administrative demarcation of the so-called "small districts" in both cases. Integration of the small district of Trhové Sviny into the migration region of České Budějovice and exclusion of the migration region of Veselí nad Lužnicí from the small district of Soběslav are the most important differences. Area and integrity of migration regions are influenced mostly by overall importance of their centres and by their geographical situation. According to our suppositions, the city of České Budějovice forms the largest region and its impact considerably goes beyond the administrative demarcation of its small district.

We can say that using of the second method caused a slight enhancement of migration integrity in the near hinterland of more important centres, which justifies the use of reversal direction of migration flows for detailed analysis in their suburban zones. However, tables and maps suggest that the results of both methods of demarcation of migration regions do not differ significantly. It confirms above all an increase of the integrative function of migration processes. From the methodological point of view, it offers the possibility to simplify the procedure of migration regionalization based on migration turn-over among spatial units as the only component of migration flows.

Fig. 1 – Migration regions in the South Bohemian region (for the centripetal vector, based on 1992–1998 data). Key: a – municipalities with a high polarization to the given centre (50 and more per cent; b – non classified municipalities; c – limits of the administrative area of a municipalities with enlarged powers; d – centre of a migration region.

Fig. 2 – Migration regions in the South Bohemian region (for the centrifugal vector, based on 1992–1998 data). Key: see Fig. 1.

(Pracoviště autora: katedra geografie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice; email: cecal@pf.jcu.cz.)

Do redakce došlo 19. 10. 2006